

З пам'яті мит

Григорій Аврахов

СПОВІДНЕ СЛОВО ПРО ІВАНА ДЗЮБУ

Публікації протестного трактату “Інтернаціоналізм чи русифікація?” у грудні 2002 р. виповнилося 35!

Акт підписання автором листа на ім'я першого секретаря ЦК Комуністичної партії України П.Ю.Шелеста відбувся двома роками раніше: у грудні 1965 р. Відтоді свідоме, патріотично налаштоване українство мало змогу потаємно читати гожий трактат у численних машинописних копіях, ба навіть списках.

Про ці знакові явлення активного спротиву системі зла нині воліють не згадувати. Мовби такого дійства політичної, а не тільки наукової значимості геть не було.

Коли в літі 2001 р. заходило на ювілейні пошанування сімдесятиріччя Івана Михайловича Дзюби, я почувався до обов'язку виповісти своє аргументоване бачення найбільшого подвижницького чину ювілянта. Сподівався, що “Слово і Час”, яке першим звідомило либонь усі реалії першопублікації трактату (1993. — Ч.2), запросить, з-поміж інших, і мене до віншувань. Проте цього не сталося.

Піддавшись загалом не властивій мені гордині, самоініціативно текст не подав. Знічев'я втратив майже реальну можливість сказати те, чого, окрім мене, ніхто не знає, не зважиться оприятити відверто, без страхопудливих оглядань на мінливі ситуації сьогодення.

Підкорегувавши деякі незначні деталі тексту, наважуюсь, спокуюючи прогріх, подати Слово про Івана Дзюбу бодай запізно.

На питання, ким був, як прописався в моєму житті Іван Дзюба, скажу таке. Для стражденної України він постав знаковим особистістю: під багатьма поглядами та мінливими оцінками. На крутих поворотах визвольних змагань діяв послідовно самозречено. На всю інтелектуальну потугу першопроходця.

Непіддатливий сміливий талант молодого радикаліста завважив я ще задовго перед прочитанням трактату “Інтернаціоналізм чи русифікація?”. Особливе враження справила його перша книга “«Звичайна людина» чи міщанин?” (1959), рясні публікації в “Літературній газеті”, надто ж — розлога, на три “подачі”, дошкульно гостра критика вбогого примітивізму: “Як у нас пишуть?”.

Сьогодні загарні постмодерністи (нібито “наші”, але чужинці) самопевно присвоїли собі першину критичного несприйняття “хуторянщини”, суцільне ворохобство їхнє стосовно “перетрушувань” мовбито давно зужитих ветхостей. Про початки наступу на графоманів не такої вже й далекої історії вардякуни-пересмішники воліють не згадувати. Адже мовиться про концептуально відмінні, різноспрямовані чинності. Якщо дошкульні кпини І.Дзюби, інших шістдесятників робилися в ім'я оздоровлення, поступального розвитку нашого письменства, то знущальне паплюження всього українського постмодерністами — злонамірне й лихе: зрубати всю нашу достойність під самий корінь.

“Крамольний” трактат, який уже почав обростати різними чутками, я перечитував із захопленням і розумінням. Такого оприявлення казуїстики прогнилої системи підло маскованого колоніалізму (під червонозоряним камуфляжем) ми ще не бачили. І як же добре було б, подумалося, якнайшвидше озвучити документ на цілу Європу.

Слово і Час. 2004. №2

Сказано — зроблено.

Під керівництвом доцента Ніжинського педінституту Лесі Коцюби запрацювала конспіративна група довірених. Мені належало вручити “сюрпризу коробочку” з фотокопійним текстом за призначенням. І я зробив (мусив зробити, попри усвідомлення ризику), як це було умовлено поміж Києвом та Ніжином.

Коли ж об’єднаними зусиллями совєтським та чехо-словацьким кагебістам удалося простежити проходження трактату, першим і святоблिवим покляттям з-поміж нас було довести непричетність І.Дзюби до передачі писаного ним документа “за бугор”. І я, і Леся Йосипівна ревно обстоювали цю версію, так і не давши слідству нав’язати Іванові Михайловичу ще одну, найтяжчу з “провин”. На допитах твердив одне й те ж: з Іваном Дзюбою ніде не зустрічався. Передачу скоїли з власної ініціативи, без підказок із чийого боку.

Вдалося начисто спростувати зізнання самого І.Дзюби, ніби ми стрічалися з ним у видавництві “Дніпро”. Та так доказово й переконливо мовив, що вже заплановану “очну ставку” було скасовано. Іван Михайлович визнав мою правоту. Адже бачив мене лиш один раз, коли я голосно й рішуче протестував проти підступної спроби видавців підмінити в редакovanім мною ювілейнім двотомнику Лесі Українки “Оргію” на “Осінню казку”. (Про “Боярину” тоді й згадувать не сміли)¹.

Дорого заплатили відчайдухи за свою одвагу! Лесі Йосипівні це коштувало життя. Тяжко потерпів головний призвідець першопублікації трактату Павло Мурашко. А за ним — тодішня студентка Аня Коцур, якій Павло Мурашко доручив доповідання фотокопійного тексту до Мюнхена, де й з’явився першодрук. А не в Лондоні, як, повторюючи задавнену помилку УЛЕ (т.2. — К., 1990. — С. 55), стверджує Г.Сивокінь². Нинішні славославці академіка Дзюби так і не зважилися бодай глянути й потримати в руках найкрамольнішу антисавєтчину. Ще й сьогодні майже не згадується саморозп’яття — на захист тяжко загроженого Дзюби — геніального Миколи Лукаша. А скільки патріотично налаштованих людей скарано тільки за читання та переховування копійного тексту “Інтернаціоналізму чи русифікації?”. Ніхто того не дослідив, не призібрав документальних свідчень: на взірєць книжки Віталія Ковалю “Собор” і навколо собору” (Київ, 1989). Хоч можна сміливо стверджувати, що майже загальнонародний захист Олеся Гончара змобілізований був громадянським пробудженням на ґрунті трактату І.Дзюби.

Належить сказати (і це буде проголошено бодай запізно), що патріотична українськість вигулькнула в світі, стала до оборони свого державницького єства саме з появою трактату Івана Дзюби — маніфесту епохальної значимості.

Сьогодні, спогадуючи двадцятилітні жорстокості моїх баніцій, подовжених у зм’якшенім варіанті — допоки опрігся Брежнєв, молитовно тверджу єдине: добре, що скоївся гуртовий чин. Хтось мусив це робити, жертвуючи собою. Що ж до самого Дзюби, то він, здолавши тяжкі тортури, перевершив найсміливіші сподівання наші. Зійшов світилом астральної потуги над Україною, яка вдержавлюється так болісно й тяжко.

А недодбалий політолог Г.Касьянов, не перечитавши навіть частки доконечне потрібних джерел, де всі (чи майже всі) реалії просвітлено, ще й по сьогодні безпорадно шукає “когось”, “десь”, “якось” причетного до перепровадження трактату “за бугор”³. Та гірше того: силкується применшити факт епохального явлення політичного життя шістдесятих років, видати його яко “прохідне”, малосуттєве дійство.

І це в річищі понижень героїчного чину, добропам’яті про знакове подвижжя інтелектуального велета. У химеристій, густо притравленій чорним лукавством енциклопедії “Українська мова” (К., 2000) про харизматичний трактат немає й згадки. Не представлене й саме чорнозло “русифікація”. Зате “інтернаціоналізм” щедро прописано у стилі

¹ Див.: *Українка Леся*. Твори: В 2 т. — Т. 1. Поезії; Т. 2. Поеми. Драматичні твори. — К., 1970. Передмову, писано мною, “зарізали”, але “Оргію” вдалося відстояти.

² Сивокінь Г. На крутих перехрестях доби. Іванові Дзюбі — 70 // *Дивослово*. 2001. — № 7. — С. 7.

³ Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в Русі опору 1960–80-х років. — К., 1995.

маразматичних сенситивів Брежнєва про блага “остаточної перемоги соціалізму” в імперії зла. Хоча при животіючому генсеку явно означилися рецесії близького й невідворотного краху вавилонської вежі. Енциклопедія таран-енківського штибу “не помітила” русифікації, що епідемічно лютує по сьогодні: мовби такого не існувало зовсім. А жваві українські достойники, бачиться, не наслідуються протидіяти злу, як одважувався на те за незрівнянно ризикованіших обставин Іван Дзюба. Тим навіженіше сатаніють ностальгуючі последиші колоніального ярма.

Сталося так, що Іван Дзюба авторизував текст першодруку “Інтернаціоналізму чи русифікації?” сукупливо з коректурними вкрапленнями спочатку О.Жовніра, а потім — П.Мурашка — неспростовних свідчень, що саме цей текст був першодруком. Тим часом Микола Лисенко, першовідкривач правди стосовно кривавих трагедій Биківнянського лісу, дбайливо береже машинопис трактату із власноручними правками І.Дзюби. Убереглися, мабуть, й інші копії, що їм би стояти на почесному місці музею правдомовної історії наших визвольних змагань. Геть потіснивши або й вимітивши плюгаві писання лакействующих толочок у супрязі з чужостороннім алексєєвим, шамотистами, маланчуковичами etc.

Строра

*“Світ ловив мене, та не спіймав”
Г.Сковорода*

Вірші мої — це тобі ультиматум.
Ними поетові не захиститись.
Щоби ловити, тим більше спіймати,
Треба спочатку мене відпустити.
(“Ультиматум світові”)

Епатажність поезії **Максима Лижова**, лауреата Міжнародного конкурсу “Гранослов” (зб. **Болевидобувна шахта: Поезії**. — К., Редакції загальнопедагогічних газет, 2002), впадає у вічі з перших рядків, із самої вже назви, з розділів “Антракт між епохами”, “Кохання в мені землетрусить”, “Купіль для серця”.

Автор відносить себе до “покоління антракту між епохами”, своєрідно розвиваючи у пост-модерному світі сквородинівські традиції. Його ліричний герой намагається протистояти навалі сучасної урбанізованої, глобалізованої цивілізації, що приймає особливо потворні форми на теренах його батьківщини (“Світ ядерні бомби жбурляв, доки не / вцілив, — / Вцілив, але не вцілив”; “Планета — авто / після аварії”; “Українці зникають, маліють, сіріють. / Відцвітають чорнобильці як чорнобривці. / Вже політики стали серійними, / І багатосерійними вбивці” — з “Кульгавого триптиха”; “Тополі, / плюючи зірками, / лузали місяць, / наче соняхи”; “Пам’ять — болевидобувна шахта — / завалилась і поховала мене”. Вірш “Вибухове” — візуально це “атомний гриб”).

За художнім рівнем збірка нерівна, але імponує постійна робота автора над словом, пошук власної поетичної мови — жорсткої, часом аж надто песимістичної (скажімо, такий несподіваний кут зору: “Гори / нагадують пісочні годинники, / які ніколи не перевертали” або: “Будинки, немов кросворди, / Розгадує сивий вечір”) тощо.

Любовна лірика цього покоління також на рівні больового синдрому — відверта, без романтичного флеру (“Коли серце нудьгою змориться / Через будні в метро і трамваях, / Я тебе віднайду у мороці / І від міста в тобі сховаюсь”), хоча часом не без сентиментальності — вірші “Сентиментальне”, “Пісня кохання”, “Нічне” (Між воронів кружляв самотньо білий-білий / лебідь — / Зірку нашого кохання він охороняв”).

Зичимо авторові нових поетичних збірок!

В.Л.

Слово і Час. 2004. №2